

Այլ հրապարակուի միայն երկու ան-
գամ. մինչև է-ի վերջին,
Տարեկան գինն է 24 ռուբլ-ը.
Այլ էլ ամսեայ 12 ռուբլ-ը
Այլ էլ հաբը 40 էսթր

ԸՐԾՈՒԻԿ
ՏՐԲՈՆՈՅ

Ո՛ր է-էն որ ուղեկապորդ-ին
Դուրս ելնալէն Լրագրէիցը
Խմբագրէրդ իմիս ճամբէ:
Լրագրոյս վերաբերեալն-իցը
առ խմբագրիդ իմիս ուղե-ին.

ԸՏԸՐԻԹԻԻ 24 1864 ՕԴՈՍՈՍ 15

Ըրծուիկիս 24 թիւը եւ իր Ա
շրջանին լրումը:

Ըրծուիկ վերջապէս հոգիաւորով առնելով
իր առաջին տարուան անդրանիկ շրջանը լրա-
ցուց այսօր. փոքրիկ հետք մի ձգելով դարուս
հայու թեան գրեկանական կամարին ու կարգին
մէջը: — Ժառք Երկնից:

Ինքը փոքրիկ թերեւս շատերէ անտես եւ
անծանօթ մնաց. բայց եւ գոհութիւնն. շա-
տերէ ալ ընդունելութիւնն, սէր, եւ քաջա-
ւերս վայելեց:

Փոքրիկ բաւական մեծամեծ քարեր գլու-
րեց. փոքրիկ, բայց պաշտօնը, տեղը, եւ պարտք
մեծ էին իրեն. մեծ եւ դժուար. որոց մէջ
կ'ստատուանի. թէ շատ անգամ ալ անձեռնհաս
գտնուեցաւ. — Երողութիւնն:

Երողութիւնն կ'մտնէր առ այս Ըրծուիկ,
Եղգատէրք. վասնզի դուք տեսաք զինքը լիւրդ-
ձուկ թռչելիմը. նոր ծնած, մատաղ, եւ իւր
Հայրիկ իրմէն տարակաց. նա ի շարժել թե-
ւոց՝ կ'թափէին փետուրներ. նա ի հնչել. ձայ-
նին՝ կ'ըզկտէին զինքը անդութներ. . . Յիշե-
ցէք անցեալները. . . :

Եւ յիշեն երկրպագութիւնն լախախնամու-
թեան, որ ապրեցոյց զիս. Ժառք ազգասիրոց.
որ պաշտպանեցին զգորացուցին, եւ ազատ ու
դեռ կենդանի գոնէ պահեցին ցոյսովս:

Իտեղի մի հանգչեքէ Ըրծուիկ. ուր երամով
Լրագիրներ եւ խմբագիրներ հազիւ կ'բաւէին
գրել ինչ որ կ'պատահէին եւ ինչ որ պէտք
էին. իրաւ է, Ըրծուիկ ոչ կատարեալ եւ ոչ
բաւական կրցաւ գտնուիլ իր պարտքին եւ իր
կարգին մէջ. այլ գոնէ ինչքան որ կրցաւ եւ
հնար ունեցաւ ալ՝ յետոյ չմնաց գործելէն:

Տեսէք իւր վերքերը, եւ գթացէք ու նե-
րեցէք իրեն. Տեսէք իւր ստիպելի՝ բայց անձ-
նուէր ջանքերը, ու սիրեցէք քաջաւերեցէք զին-

քը. յա անշուշտ զօրացեալ Հոգւովն Լառու-
ծոյ եւ սիրով ազգին պիտի առաւելունքն
յինքն. պիտի ընթանայ իր երկրորդ շրջանի
մէջ քայլիկ մի առաւել. եւ կ'ստատանայ այս-
օրվընէ, ինչպէս որ կ'յուսայ. թէ բաժանորդ-
ներ շատնան փոքր ինչ, պիտի հրատարակի ա-
միս երեք անգամ՝ տասնօրեայ հանդիսով:
զին եւ գիրքը մի եւ նոյն պահելով:

Եւ քակզի դեռ ժամ եւ օր պէտք է առ-
այս, վասն որոյ մեք մեր երկրորդ շրջանը առ-
փոխիս եւ անխափան կ'շարունակենք, մինչեւ
հասնի մեզ մեր յոյսը. եւ ապա յայնժամ կը-
սկսենք մեր տասնօրեայն:

Քաղաքաց եւ տեղեաց մեծայարգ. Գործա-
կարներն կ'սնդրենք այս շնորհքն ու փոյթ.
որոց եւ պարտք կ'համարեմք հրապարակաւ շե-
նորհակալ լինել անցելոյն ի նպաստ թերթիս
ըրած ջանից եւ աշխատութեանց փոխարէն.
նշանակելով այստեղ պատուական անունները:

- Օ խարէթ: Պ. Գապար Տ. Գաւթեան:
- Ս ուշ: Նախ Պ. Սէլբոն Քէշիշեան:
- եւ ապա Պ. Գապար Լուսբեկեան:
- Պուլանըն: Պ. Յարութիւն Տ. Յակովբեան:
- Բաղէշ: Պ. Յարութիւն Սեփեան:
- Ս աւ: Պ. Ս Կրտիշ Տ. Լաովմեան:
- Իմտիր: Տ. Ստեփաննոս Բահայայ Տ.
- Թովմասեան
- Կարին: Պ. Պետրոս Ս. Օնեցի:
- Լին: Ս եր տեսուչ Էքշ. Ընթեր-
- Լրագիր: ցարանին Կարնոյ
- Երզնկայ: Պ. Գեորգ Եհրամեան:
- Տրապիզոն: Պ. Խաչիան Ս. Յակոբեան:
- Պուլիս: Էքթ. Ս եւոնդ վարդապետ:

Եւ անկեալն հայաստան:

Սրախ կակիծ ոչ ի՞նչ մեծ,
Առեալ զսիրտս իբրեւ հոյս:

Բարիկունի բոցի պէս,
 Բարձրանալով մինչ յերկինս:
 Լացոս երբ թերթը բացուեցան,
 Լըն արցունքը ցողեցին,
 Իբր զհեղեղ գարնայեայ,
 Պըսրեցին զիմ երես:
 Հայոց Հայրաւ սուրբ քամին,
 Որ միշտ հեղեղ անուշիկ,
 Որով սնանէր Հայ որդին:
 Բան զամէն սգի դեղեցիկ:
 Կա եւս գարձաւ ի Հիւսիս:
 Յուրա ցուրտ հողմեր հեղեցին:
 Հայոց զէմքեր դեղեցիկ,
 Թառամեցան սառուցիկ:
 Մեւ քով իջաւ երկնքէն,
 Որ արցունքով էր թացուած:
 Պատեց Սասնայ սուրբ երես,
 Բան զմառախաւ թաւածրամեծ:
 Լըն անկին շրջ պայծառ,
 Լաւառեան սիւքին հետ:
 Սեղ փսկեցաւ մեծ զիշերս,
 Բուք եւ մըրիկ արդ շնչէն:
 Թաւունք Հայոց, եւ Սիսիս:
 Օտարունա եւ զլարդ բաց թողին,
 Ի խիճս որմոց եւ ծործորս,
 Ստեալ զձողունս ծանխա:
 Եւ ձուլքան սուգ եւ ցաւ,
 Թէ Հայաստան ո՛հ անկաւ:
 Հայոց ողբան զիշերն կէտեք,
 Լնկեալքն կրկին անկան Հայք:
 Օհարդ, Հայոց Հայք պակաս,
 Կամ Թաւաղան սերբ քաջան:
 Սիթե չիցեն ձեռք Կախեաց,
 Սարդան Սահան հոր իւրեանց:
 Մէ, ոչ թաւունք Հայրենեաց,
 Լըն մի խեղդէք Հայոց քաջ,
 Օհ քակեցաւ միտ թիւն,
 Հայաւ բաղբին միտ սիւն:
 Սմանք մոռցան զհայրենիս,
 Իբրու զՍասնի գտով պիղծ,
 Հաւատարմք յայլ զգիւն,
 Հայհայեցին զՍասնի:
 Գնացին տմանք եւս խոտր,
 Ելին արտաքս ի դրոխտն,
 Յեղեղեցոյն մօր իւրեանց,
 Որ ի ծոց սնան քոցը:
 Սուրբ աւագանն թողին,
 Լըն որ սրբեց իւրեանց մեղս,
 Եղաւ արքայ իւր տար Կաթ:

Լնկել զնոս Հայ ժառանգ:
 Հայն արձակէք դուք յերկինս,
 Լերիսք, բուրք, եւ ծաղիկեք,
 Հայեր ինն ոչ եւս վառ,
 Սասնիկերէն Հայն ազատ:
 Լաւառեան զորութեամբ,
 Կաւա մոաց կրթութեամբ,
 Սեր Հայաստան նոր ծաղիկ,
 Լուսով, ուսմամբ գիտութեամբ:
 Յայն ժամ հեղե մեր Հայրաւ,
 Բան զառաջին եւս զուարթ:
 Բանայ ծաղիկանց սեւ քոյր,
 Լերանց գլխոյն ի վերեւ:
 Կրկին սիրուն Հայաստան,
 Օտարոք փայլի գեղունակ,
 Եւ իւր որդին դեղեցիկ,
 Ի գլուխ պսակ զորդարի:
 Եւ դուք թաւունք Հայրենեաց,
 Լըն մեղ զցաւս փարատեք,
 Եւ իւրեանց վրամեջ,
 Օրոյն ձեր շինեք, ձագս հանեք:
 Հաղուց ձերոց ուսուցեք,
 զՍարաւաւ եւ եւ էջ:
 Եւ ի յերկինս յատուած մեք՝
 Ստեղծել Հայոց նոր արեւ:

Լըն իւր Կարապետեան:
 Լ. Ժ. Ս. Գլխայ:

Արձանական դիմաւոր թիւն ի տապանէ
 սրբոյն Սահակոյ պարթեւ ի հայրապետին:

Աղգային պատմութիւնք եւ յիշա-
 տակք յիրտս զդպրամբ լցին, եւ զիս ի
 հայրենեացս ու նորա վեհ զիւցազանց
 սուրբ յիշատակ՝ եւ խաղաղութեան հան-
 դըստարանին մէջ ննջող սօժիւնքը՝ յարգել
 ու անձարել ուսուցին. ոչ եւ իմ սիրտը
 նորա աներանց հետ մագնիսապէս կա-
 պիցին. որոց մէջ ահա պիտի փնտռեմ այն
 թանգագին դանձը. այն բարոյականութեան
 եւ գրականութեան կենսատու արեւը, այն
 խնամակալ եւ հայրենեաց միակ պաշտպան
 զմառաւ Հայրը. այս է միւր Սահակ պար-
 թեւոցի հայրապետը: Անապատիցս Աշու-
 շատն է այդ Հայ սրտի թանգարանը:
 Որբմի ինձ հետ համբարձեք ձեր մը-

առաջ աչքեր տարազներ Զոյեր, ահա կե-
րեւին ի Տարօն Քաղկեան լեռան ասորոս-
ներ. ահա մի վայելուչ բազմաւանդակ
տեղ. կ'ընտրուին այն գորաւոր աւերա-
կաց փշրանքներ. եւ ի միջի այն փշրանաց
փոքրիկ մատուռ մէկ կանգնած. այդ քա-
ղաք վայրն է որ մեր սիրտերը պզտիկ եր-
պով թող զէպի իրեն կ'ըբարշէ. Ա՛հ, կուրա-
նար թող իմ աչքեր, թուրնար իմ ասորոս
չգար ու վիհիդ գերեզմանը այս անփա-
ռունակ դրու թեանը մէջ-չ տեսներ. . . .

Թող տուր միայն, Տայր պատուական,
որ քո տարաբաղդ որդին իր կարծա ահեզ
շրթանց համբոյրներով եւ արտասուաց աղի
կնթիւներով թըլէ ու գրկախառնէ Տայաս-
տանի նուիրական մատուցքը, քո փոշիներ
ծածկող գերեզմանը. եւ այնպէս ներողու-
թիւն ինդրէ այն սպերախտութեանը. ո-
րոյ ենթակա, է Տայ սերունդը. . . . Ա՛հ,
այսպէս մի թէ պիտի փառաւորուին ազգի
մը ու Տայրենեաց երկնաւոր պարծանաց
արժանիներ. . . .

Ս'ի՛նչ ես ոչայսի փառք մտածմանց
մէջ ընկղմած եմ, ու լալամբունջ հեծու-
թեամբ ներու մէկ խնդրեմ, եւ ահա քըր-
տառուչ ու հառաչախառն ձայնովմը հե-
տեւեար ազգու ձայնը կ'ըսեմ. . .

«Քաղցրիկ որդեակ. քո մրմնջանաց
ձայնը հասաւ իմ գլխաւորէր ահա՛նք. միտ
առ ուրեմն ի՛նչ որ պիտի խօսիմ. »

«Ի՛նչպէս յառաջ արտասուեք յորդորած
եմ, նոյն եւ այժմ կ'ըրկենմ. թող վերցնեն
իմ աղիւն որդիքն անմիտ թեան ժամա իրա-
րոց. թող բաւ համարեն ու ջերմ սիրով
աշխատեն մարել երկպառակութեան մա-
հաշունչ բոց. որ այրեց լափեց ու հիմն ի-
վեր տապալեց Տայ աստանը իր շրեղ պա-
լատներով, իր երկնամասն տաճարներով, իր
աննման երկնածին զաւակներով. »

«Ա՛հ, չեմ կարող տաանց արտասուաց
յիշել այս աւերմանց պոռոճաւները. այն
շահ սիրութեան ոգին, որ մեծ մատմբ
Տայ արտերը գերի է արել եւ մոռացու-
ցել մութեան եւ ազգայինութեան ոգին
Այգպէս. չէ Տայ ի խաններ, իմ հոգեհա-
տոր Տայ զաւակներ. մեղք են այն ձեր թըշ-
ռաւտ. եղբայրներ. ծառ արմատովն է՛ծ առ,

սուեն հիւսմբ է տուն, հեծեւ քոր. զգու-
թեան լծակն ու հաստարանը է հասարակ
ժողովուրդը. տաանց տանց չկայ ազգու-
թիւն, եւ ուր չկայ ազգութիւն հան-
րեւ մարդկութիւն. ճանաչեցէք զձեզ թէ
դուք ի՛նչ վեհապանծ ազգի մնացորդներ
եք. ուրեմն պահեցէք ձեր տուր կան-
գնու, ձեր արմատը կեեզովն. »

«Ս'րեցէք ետեւանութեան պատով թիւ-
նաւորուած պատերը, որով ամէն սէկ կ'ու-
զեն յառաջ տանել իրենց շահն ու կրքը.
քան ազգային յառաջադիմութեան կառք.
ահա այս են ազգբա գլխաւոր յետադի-
մութեան պատճառները. »

«Եւ սուայն յորդոր ու խրախոյս չու-
նիմ, մի միայն իրենց գթութիւնը եւ խոր
ուշադրութիւնը իրենց արեւակից եղբայր
թշուառութեանց վրայ կ'հրաւրեմ. բոտ
Քրիստոնէսութեան եւ բոտ ճշմարիտ հա-
յութեան ամէն կերպով նպաստել եւ իրա-
րու ձեռն տալ. »

«Բայց եւ առ այս անոյս չեմ բնաւ.
վասն զի շատ տեղ նորանոր շարժումներ
ու յառաջադիմութեան նորանոր քայլա-
փոխներ կ'տեսնամ. որոյ համար ամենամեծ
ուրախութիւն կ'զգամ աղօթելով. Աւրաթ
եմ այն որ լուսաւոր գաղափարներով Ազգի
ու Տայրենեաց սիրով կ'բարախին նոր սե-
րըդոց սրտերը եւ գրառութեան շուտով կը-
հալածեն ազգութեան խաւարը. »

«Ա՛հ, իմ սիրելի ժողովուրդք, եւ զորք
եկեղեցեակա՛ք, փոյթ եւ հող տնեցէք
սուրբ հաւատայ սիրոյն եւ պաշտման, եւ
Աստուծոյ տան բարեք անտեսութեանը,
ձեր կրօնան եւ պարտականութեանք. ա-
ռաքինազորդ բարեպաշտութեամբ բարի
որդիք ձեր նախնեաց՝ եւ բարի հայր ձեր
զուակաց լինել. Ս'հերիք անմիտքան,
անարշապան եւ անպաշտն մնալով դայ-
լերի գաղաններ կերակուր լինիք. »

«Ս'ողաչեմ յառկապէս զձեզ, որ ամէն
մէկդ մէկ մէկ Ամարացիմը դառնաք, եւ
այնպէս կ'որոյր զեղբայր վիրաւոր ձեր ու-
սաց վիրայ բարձած տանիք ի մի խորհուրդ
եւ ի սէր միութեան, եւ ի ծոց Քրիստոսի
եկեղեցոյն. ուր տեղ Աստուած գլխաւ-
թեան ձեթով եւ բարոյականութեան գին
եւաւ մրմնանց վերքերը դարմանէք. »

« Ահա այս են Սահակոյ սրտառու չոր-
դ որն ու փափագ , զոր կցանկամանն էլ եւ իմ
մշտահոս արցունքս արբել . . . Այսպիսով է
որ . . . Աստուծոյ որդի գրու թեան եւ չայու-
թեան ճշմարիտ անուան ժառանգորդ . . . կը-
հանգիստանաք , եւ իմ յիշատակս ու անշուք
տապանս փառաւորած կ լինիք » :

— Այս ասաց , ու հառաչելովմը ձայնը
սպառեցաւ . ես յափշտակուած եւ կարծես
խոր քնէմը գարթոմ , վերջի համբոյրս ա-
մենը շերմ շրթամբ նուիրեցի ու լալով
բաժնուեցայ . . .

Առաւ ձոր լահապետ Պ . Աթանաս
եանց խրեւանցի Ա ժ . Վ . Գլախայ :

Այլ եւ այլ տեղեկու թիւիք :

« Անէն կ գրեն , թէ անցեալ ամսուն
լինող անանց պիւղէն մանկամարդ կինմը ,
որոյ էրիկ երկար ժամանակէ ի վեր ի Պօլիս
պանդխտու թեան գնացելէր , այս խղճալի
կին շկնալով ալ զիմանալ իւր հիւօրեայ չա-
րասիրտ պառաւ կետրջ նախատանաց , զա-
նից , եւ պէս պէս տանջանաց , վերջապէս իր
մինակ ազատու թիւն կ խորհի գտնէ . կառ-
նէ իր փոքրիկ մանկիկը . ի գիրկ . . . եւ ի-
ծով կ երթայ դրացիի կնոջ հետ . . . հոն դրա-
ցի կին շորեր կ լուանայ , ու այս տառապ-
եալը իծով կ մտնայ տղայն ի գիրկ , բանի
կ երթայ կ յառաջանայ խորերը . վերջին
ձայնովմը ու արտառուերով կ կանչէ « Սը-
նաս բարով , դրացիս . . . գնա պատմէ կէս-
րոջս թող այսուհետեւ հանգիստ լինի զիս
տանջելէ , ահա ես իմ վերջի հանգիստ գը-
տայ . . . » : Աւ . մկտալով իր զաւակին վրայ
կ խոնարհին . քաղցր համարելով ծովու ալ-
եաց յանձնիլ զիրենք բան անսպարոյն
կետրջ . . .

Սոսկալով ձիւց կ արձակէ զդրացի կին .
հոն յօգնու թիւն կ հասնին , քեզի հողադործ-
ներ եւ ճամբորդներ . . . բայց արգէն խեղճ
տղիկը կ խեղդուի . . . եւ մայրը հեղձամղձու կ
դուրս կ հանեն , զխեղճայր կ կտնեն ջուրը
բերենէ կ թափի . բայց յոյս չ կայ եղբր ապ-
րելու . . . Ահա քստմնելի դէպք մի . . .

Թրթուրը այս տարի Ո անայ այգեառանիք
գօսպոյցերէ բոլորովին տեքեւազուրկ առ-
նելով . եւ փողոցներուն ու այգիսց ծառե-
րու վրան թաճարացերեն , իրենց հիւսած
թելերը կծիկ կծիկ կ փաւարած . եւ անչափ
շատ մկնչեւ շատ տեղ նոյն թելերէն գող-
ւայ . եւ զանազան բաներ ալ հիւսեր են .
« Պտուղ տալէ զուրկ մնացին այս բոլոր ծա-
ռերը , զուրկ մնացին . եւ բոլոր մրգատէր
վանցիներ » :

Մշոյ մանաւանդ վաղքիս անտառներն
ալ սոյն վիճակին տիրացան . բայց ի վերջոյ
յորդ անձրեւմը սրբեց այս ապականու-
թիւն թէ իմ ան եւ թէ այս կողմ , ու
զարմանալի կերպով նոր ի նորոյ կանանչա-
գեղ զարդարուեցան ծառեր ու անտառ-
ներ . . .

— Աստուած իմ . այսպէս սրբէ եւ զարդա-
րէ կրկին գօսպեալ եւ ցամաքեալ քո ժո-
ղովուրդ . պէս պէս թշուառութիւններէն
ու մարդաթրթուրապականիչներէն . . . իւր
դոք յոյս առէք այս օրինակէն , ժողո-
վուրդ տառապեալ :

« Անն : Այս տարուան հնձոց առատու թիւն
ցորենի գինը մէկէն իջուցերէ մէկ չափը
հարիւր զուրուշէն քառասուն զուրուշի .
եւ գարին տասնութ զուրուշի : Մոջն
ալ իջած է ցորենիը մինչ հիսուն զուրուշի .
եւ դեռ հեռ գհետէ իջնալու վրայ են » :

Գաղափին (գուտրեթ հայկեաի) , որ յա-
տուկ Տարօնոյ Աստուածատուր բերքերէն
մէկն է , այս երկու տարի էր , գրեթէ , սպա-
ռած էր . եւ չէր իջնար . . . այս տարի չափա-
զանց առատ կիջնայ . եւ ամեն տեղ ամէն
մարդ կերթայ ժողվել խեղճ գեղացիք զա-
ռ տելով կ քաղցրանան . եւ շատերը ասով ի-
րենց քաղցը կ անցունեն . . . շատ մարդ ալ
վաճառելով բաւական շահ կրնեն :

Իմ բազիր Տարօնոյ Արծու իկիս
Դ . Արուանձտեանց Նեա , Ո . Արծուոյն :

Ի ՏԱՐՈՆ . Ս . ԿԱՐԱՍԵՏ . ՏԻՊ . Կ . ԱՐԾՈՒՈՅՆ